

Rafael López-Arostegui

Aquest treball sorgeix de la col·laboració que les escoles d'animació sociocultural de la CAV i la *Dirección de Juventud y Acción Comunitaria del Gobierno Vasco* vénen mantenint.

Els objectius de la investigació han estat:

- Elaborar un cens de professionals i entitats d'educació social.
- Conèixer les característiques i el desenvolupament actual de la professió en la CAV.
- Conèixer la forma en què els professionals s'autoentenen.
- Estudiar la relació existent entre la comprensió de la professió i algunes de les condicions materials en les quals es desenvolupa.
- Delimitar nivells de qualificació i àmbits específics dins de la professió.
- Conèixer quines han estat i són les variables que influeixen en el desenvolupament de la professió i determinar quines haurien de ser.
- Determinar quines han de ser les polítiques i serveis a desenvolupar, i preveure quines seran les polítiques, serveis i necessitats en el futur.
- Establir criteris adequats per al disseny de plans de formació en Educació Social, així com quins nivells de formació han d'existir.

S'ha administrat un qüestionari mitjançant una entrevista a la població d'entitats i professionals, i hem utilitzat una variant de la tècnica Delphi, aplicada a 30 experts, professionals, tècnics, polítics i formadors/es del món dels serveis socials i culturals. Incloem en la població a tots els professionals en actiu en el cap de la cultura i els serveis socials (excepte treballadors socials i auxiliars d'ajuda a domicili), ja que ens interessava conèixer com es comprenen a si mateixos/es com a professionals i quines variables estan relacionades amb la seva comprensió de la professió.

1. Caracterització del col·lectiu de professionals i entitats.

A Euskadi treballen 936 professionals de l'Educació Social. El 58% són dones, el 62% porten 4 o més anys treballant amb contracte, el 73% treballen en entitats privades, el 82% han desenvolupat activitats de voluntariat. El 63% continuaria treballant en aquest camp encara que tingués una altre sortida professional. Un 78% compta amb titulacions universitàries, un 22% amb FP, BUP o COU. El 42% té de 0 a 3 anys d'experiència professional amb contracte i un altre 41% de 4 a 6 anys. El 43% té contracte fixe, el 81% a jornada completa i el 52% (el 85% en el sector públic) cobra més de 125.000 pessetes de salari net al mes, encara que un 21% està encara per sota de les 100.000 pessetes.

El 29% diu treballar com a animadors/es socioculturals, un 42% com a educadors/es especialitzats en marginació, i un 28% s'inclou en la categoria d'altres àmbits professionals. D'aquests, la majoria s'autoentenen com a animadors/es sociolaborals.

2.1. Consens sobre la comprensió de la professió.

Responsables d'entitats, professionals i experts coincideixen en diverses qüestions:

- En primer lloc existeix la professió d'Educador/a Social, i no un paraigües de formació que agrupa a diferents professions amb alguns punts en comú. Es cert que en l'Educació Social s'engloben diferents àmbits professionals o estratègies de la professió, que s'han configurat i consolidat en moments històrics diferents i que inclús responen a tradicions diferents. Les estratègies d'intervenció pròpies de l'Educació Social a Euskadi són en aquest moment l'animació sociolaboral. Però tan cert com això és que avui en dia ja no pot parlar-se d'una mera suma d'àmbits sota una cobertura formativa comú, sinó d'una única professió amb ple sentit i suficientment delimitada respecte d'altres.

Sols 11 entitats i el 4% dels professionals afirmen que no existeix la professió o que la seva activitat queda fora.

- En segon lloc, l'Educació Social es defineix i es delimita respecte a altres professions per les estratègies que utilitza (animació, educació...), pel sistema de serveis des del que treballa (els serveis socials) i pel seu objecte (inserció social de les persones i col·lectius en situació d'exclusió i/o desavantatge social). En aquest sentit l'Educació Social a Euskadi, que s'ha consolidat en paral·lel a l'expansió del sistema de serveis socials, té relació amb el Treball Social més que amb qualsevol altra professió.

- No sols aquestes qüestions estan clares, sinó que a més una àmplia majoria d'entitats, professionals i experts opinen que la professió d'educador/a social ha de tenir un caràcter polivalent, però que existeix i han d'existir especialitzacions funcionals en l'exercici de la professió. Els continguts de formació bàsica no han de tenir un grau d'especialització alt, el tronc comú de formació ha de ser molt més ampli.

Com es fan compatibles polivalència i especialització funcional?

- Els experts han establert certs límits a la polivalència que ajuden a clarificar aquesta qüestió.

La polivalència no significa que un/una única professional sigui capaç de fer de tot, ni desenvolupar totes les estratègies (animació, educació...), ni tots els nivells d'intervenció (acció, coordinació, planificació, disseny de polítiques, investigació...) Significa que qualsevol professional de la Educació Social està preparat, en finalitzar la seva formació bàsica, per desenvolupar qualsevol de les tres estratègies d'intervenció. L'especialització s'assoliria a través de la pràctica professional i la formació permanent.

Respecta als nivells d'intervenció, l'opinió està dividida. Uns pensen que sols haurien de configurar rols dintre d'un mateix nivell de qualificació (la diplomatura), però la majoria pensa que els diferents nivells d'intervenció els haurien de correspondre nivells de qualificació diferents (formació professional, diplomatura, llicenciatura).

A aquest respecte, els professionals semblen associar l'existència d'un únic nivell de qualificació a la consolidació de la professió. Semblen pensar que l'existència d'un nivell de formació professional restaria possibilitats als nivells superiors.

2.2. Variables relacionades amb la comprensió de la professió.

El consens respecte a la definició de la professió té una naturalesa històrica i geogràfica. La definició professional està relacionada amb variables subjectes a variació històrica: les necessitats que es defineixen, el model d'organització institucional per donar-los resposta, el concepte d'inserció o les noves situacions d'exclusió..., i les condicions materials de desenvolupament de la professió.

Així, en el cas de les entitats, en les que llur font de finançament és més inestable (subvencions) tendeixen més que la resta a realitzar definicions obertes a la professió, a entendre a l'educador/a social com un/a professional polivalent i a pensar que l'accés al mercat de treball hauria de ser lliure (independentment de l'especialització, i inclús de comptar amb la diplomatura en Educació Social o altres titulacions).

Així mateix, les entitats constituïdes amb anterioritat al 1980, i en segon lloc les constituïdes entre el 1986 i el 1990 -període de màxima expansió dels serveis socials- tendeixen més que la resta a defensar nivells baixos d'especialització. Aquestes últimes són també les que més tendeixen a defensar un accés totalment lliure al mercat de treball.

En general, les entitats que competeixen per una part del pastís en el mercat de serveis que s'ha generat semblen no voler que l'especialització pugui disminuir les seves oportunitats de presentar-se a concursos, convocatòries de subvencions... Necessiten créixer per assegurar-se una certa estabilitat. Respecte als professionals, el percentatge que afirma l'existència de la professió és superior entre els que consideren les seves condicions laborals poc, suficientment o bastant adequades, disminuint en els extrems, és a dir, entre els qui consideren les seves condicions gens adequades o molt adequades.

I el que és més important, també existeix relació entre el nivell salarial i la comprensió de la professió. Curiosament, en els nivells salarials més elevats l'opció *Educador/a Social, sense cap diferenciació professional* és més freqüent que en qualsevol altre nivell salarial. És a dir, que qui més defèn la polivalència són aquells que estan menys obligats a exercir-la. Els nivells salarials més elevats, es donen lògicament entre els professionals que treballen en les diferents administracions públiques.

Això té una excepció. Els professionals del sector públic, amb llicenciatures i nivells salarials molt alts, que tendeixen més que la resta a afirmar que no existeix la professió o que la seva activitat queda fora. Què els aporta la constitució d'una professió amb un nivell de diplomatura?

Per un altre costat, els professionals del sector privat, amb nivells salarials inferiors, tendeixen a defensar una major especialització funcional. La inestabilitat laboral genera inseguretat i per tant, definicions professionals restrictives per part de qui ja té feina, amb ànim d'assegurar-la.

En definitiva, sembla que, en la mida en què la professió s'estabilitzi i les condicions de finançament de les entitats i les condicions laborals dels professionals millorin, el consens actual sobre la definició de la professió variarà també.

I probablement aquesta variació es produeixi en direcció a una major polivalència respecte a les estratègies -paradòmicament, encara que en la pràctica professional es doni una major especialització-, i una menor polivalència respecte als nivells d'intervenció arribant a diferenciar-se nivells de qualificació diferents (FP, Diplomatura i Llicenciatura).

En millors condicions econòmiques i socials a l'Administració pot interessar-li que existeixi més d'un nivell de qualificació, i a la Universitat que existeixi una Llicenciatura (per exemple, una comú a Educació Social i Treball Social que resolgui la qüestió de l'estatus, el problema de qui és el/la cap).

I respecte als professionals, en la mida en què les nostres condicions laborals millorin, són més estables, tendim a voler acotar el nostre treball, diferenciar responsabilitats, buscar nivells auxiliars que ens ajudin... Aquest serà el moment de procurar evitar la *burocratització* de la nostra professió.

Mitjançant el treball amb els experts hem volgut revisar l'actual consens històric per construir una definició professional amb major projecció en el temps. Veurem què passa. En qualsevol cas, per primera vegada contem no sols amb una caracterització del col·lectiu professional, sinó amb un consens ampli referent a la definició de la professió.

Un consens compartit per professionals, administració, entitats de formació, i que no depèn ni de qüestions com el territori històric (Bizkaia, Gipuzkoa, Araba), ni de les diferents estratègies professionals que fins ara identificaven els diferents col·lectius (animació sociocultural, educació especialitzada, animació sociolaboral). Altres qüestions de les que sí depèn la comprensió de la professió com el sector de població al qui es dirigeix l'acció professional, preveiem que se superaran amb el temps. Per posar un exemple, alguns educadors/es es defineixen a si mateixos professionalment com a *educadors/es-terapeutes en drogodependències*.

L'Educació Social serà la pràctica professional dels educadors/es socials i la perspectiva de desenvolupament de la professió que els propis professionals contemplin; sense definicions teòriques a priori que freqüentment *senten càtedra* sobre el que desconeixen. No obstant, tant la pràctica professional com la perspectiva que els professionals tenen de la professió estan condicionades també pel respecte dels límits que es van establir respecte a altres professions i el respecte a la pròpia configuració interna de la

professió (estratègies i nivells de intervenció).

Si la professió, en el seu afany per consolidar-se, oblida que existeix una diversitat professional prèvia, històrica que l'enriqueix (sobretot pel que respecte a especialitzacions funcionals), i una intervenció legítima d'altres col·lectius professionals en el camp sociocultural i en altres camps -treball social, intervenció psicosocial,...- perdrà l'horitzó i estarà actuant en contra pròpia a mig i llarg termini.

Associar desenvolupament a uniformitat, pensar que els processos de diversificació van en contra de la unitat i el reconeixement tan necessari, o desenvolupar-se des de la manca de respecte o consciència dels propis límits, és una opció contraproduent en els processos de creixement personals i col·lectius. I això és quelcom que com Educadors/es Socials fa molt temps que hem après. El que sí representa una opció legítima és desenvolupar una acció conjunta dels professionals per consolidar la professió, sobretot en aquells sectors de població, respecte a aquelles estratègies d'intervenció i amb aquells col·lectius d'educadors/es en els que està poc afiançada i amb els que té ple sentit el seu desenvolupament.

Per a qui desitgi profunditzar els resultats de la investigació s'han publicat amb el títol *El perfil profesional del educador y la educadora social en Euskadi*. Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, Departamento de Cultura, Vitoria-Gasteiz, 1995.

Rafael López-Arostegi
Fundación EDE. Area de Asesoría y Estudios